

**Faculty of International Relations
Working Papers**

8/2012

**Koncepce švédské zahraniční politiky.
Slučitelnost neutrality s členstvím v EU**

Martina Bohatová

Volume VI

Vysoká škola ekonomická v Praze
Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů
Výzkumný záměr MSM6138439909

Název: Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů
Četnost vydávání: Vychází minimálně desetkrát ročně
Vydavatel: Vysoká škola ekonomická v Praze
Nakladatelství Oeconomica
Náměstí Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3, IČO: 61 38 43 99
E 17794
Evidenční číslo MK ČR: 1802-6591
ISSN tištěné verze: 1802-6583
ISSN on-line verze: Prof. Ing. Eva Cihelková, CSc.
Vedoucí projektu: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů
Náměstí Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3
+420 224 095 270, +420 224 095 248, +420 224 095 230
<http://vz.fmv.vse.cz/>

Studie procházejí recenzním řízením.

VÝKONNÁ RADA

Eva Cihelková (předsedkyně)

Vysoká škola ekonomická v Praze

Olga Hasprová

Technická univerzita v Liberci

Zuzana Lehmannová

Vysoká škola ekonomická v Praze

Marcela Palíšková

Nakladatelství C. H. Beck

Václav Petříček

Vysoká škola ekonomická v Praze

Blanka Řichová

Univerzita Karlova v Praze

Dana Zadražilová

Vysoká škola ekonomická v Praze

REDAKČNÍ RADA

Regina Axelrod

Adelphi university, New York, USA

Peter Bugge

Aarhus University, Aarhus, Dánsko

Petr Cimler

Vysoká škola ekonomická v Praze

Peter Čajka

Univerzita Mateja Bela, Banská

Bystrica, Slovensko

Zbyněk Dubský

Vysoká škola ekonomická v Praze

Ladislav Kabát

Bratislavská vysoká škola práva

Ludmila Štěrbová

Vysoká škola ekonomická v Praze

Eva Karpová

Vysoká škola ekonomická v Praze

Václav Kašpar

Vysoká škola ekonomická v Praze

Jaroslav Kundera

Uniwersytet Wrocławski, Wrocław,
Polsko

Larissa Kuzmitcheva

Státní univerzita Jaroslav, Rusko

Lubor Lacina

Mendelova zemědělská a lesnická
univerzita, Brno

Cristian Morosan

Cameron School of Business

Václava Pánková

Vysoká škola ekonomická v Praze

Lenka Pražská

emeritní profesor

Lenka Rovná

Univerzita Karlova v Praze

Mikuláš Sabo

Ekonomická Univerzita
v Bratislave, Slovensko

Naděžda Šišková

Univerzita Palackého v Olomouci

Peter Terem

Univerzita Mateja Bela, Banská
Bystrica, Slovensko

Milan Vošta

Vysoká škola ekonomická v Praze

ŠÉFREDAKTOR

Josef Bič

Vysoká škola ekonomická v Praze

Koncepce švédské zahraniční politiky Slučitelnost neutrality s členstvím v Evropské unii

Martina Bohatová (mbohatova@seznam.cz)

Abstrakt:

Neutralita během dějinného vývoje nabývala různých podob, o čemž svědčí i velké množství existujících definic. Tato práce se nezabývá neutralitou v právním slova smyslu, ale chápe ji spíše jako politicko-bezpečnostní koncept. Konkrétně se věnuje švédskému pojetí neutrality a její slučitelnosti s členstvím v Evropské unii na základě analýzy zahraniční politiky a jejích změn v časovém rozmezí 1997 – 2011. Práce se snaží poukázat na skutečnost, že přestože je neutralita pro Švédsko základní klíčovou hodnotou, je dostatečně flexibilní. Cílem práce je potvrdit hypotézu, že Švédsko je díky změnám ve vnímání konceptu neutrality plnohodnotným členem Evropské unie a nikoliv zdrženlivým Evropanem, jak se mnozí obávali.

Klíčová slova: Švédsko, neutralita, Evropská unie

Conception of Swedish Foreign Policy Compatibility of Neutrality with the Membership in European Union

Martina Bohatová (mbohatova@seznam.cz)

Summary:

Neutrality has changed a lot during the historical development, which is obvious due to a large number of existing definitions. This thesis does not deal with neutrality in juridical sense, but it takes neutrality as a political security conception. To be concrete, it addicts Swedish notion on neutrality and its compatibility with the membership in the European Union following the analysis of foreign policy and its changes in the time range 1997 – 2001. The tesis tries to point out that although the neutrality is a key value for Sweden, i tis flexible enough. The aim is to confirm the hypothesis that Sweden is due to changes in the perception of neutrality concept the full member of the European Union and not abstemious European as many were worried about.

Key words: Sweden, neutrality, European Union

JEL: F51, F52, F53

Tento příspěvek je publikován jako konzultace.

Obsah

Úvod.....	7
1. Švédské pojetí neutrality.....	8
2. Koncepce švédské zahraniční politiky – analýza vládních prohlášení.....	9
Závěr	16
Seznam literatury	18

Úvod

Neutralita během dějinného vývoje nabývala různých podob, o čemž svědčí i velké množství existujících definic a koncepcí. Rozlišujeme tak například neutralitu, neutralizaci, neútočnost a nezúčastněnost. V čem se jednotlivé pojmy liší? Jednoduše řečeno neutralita znamená neúčast ve válce a je definována právně haagskými konvencemi – hovoříme o neutralitě prosté¹ či trvalé², kterou můžeme dále rozlišit na uznanou a garantovanou. Neutralizace znamená status neutrality, který si však daný stát nezvolil sám, ale který mu byl jiným státem či skupinou států přidělen. Neutralizace může být dobrovolná nebo vynucená. Za příklad neutralizace bývají uváděny Belgie a Lucembursko a někdy také Rakousko a Finsko.³ Podobně i kategorie neútočnost souvisí s neutralitou, ale je potřeba ji blíže vymezit. Zatímco neutralita znamená neúčast, nestrannost ve válce znamená sice neúčast, ale s tím, že přestože nedochází k zapojení do konfliktu, je upřednostňována některá ze stran. Zde se jako příklad uvádí postoj Švédska k zimní válce mezi Finskem a Sovětským svazem, která probíhala na přelomu roku 1939 a 1940⁴ nebo Spojené státy americké v době před vstupem do druhé světové války⁵. Nezúčastněnost vznikla v kontextu studené války a neznámá to právní, ale spíše politický postoj, kdy stát odmítá zatažení do konfliktu supervelmocí, ale nebrání obraně vlastních zájmů. Jako příklad můžeme uvést skupinu N+N.

Tato práce se nezabývá neutralitou v právním slova smyslu, ale chápe ji spíše jako politicko-bezpečnostní koncept. Přestože lze argumentovat, že po pádu Železné opony ztratila neutralita z důvodu neexistence hrozby přímé války mezi státy, vůči níž by se neutrální stát mohl vymezit, smysl, v Evropě i nadále formuje koncept neutrality zahraniční politiku především malých států.

¹ Neutrálím se rozumí stát, který se neúčastní konkrétní války a o neutralitě je tedy možné mluvit teprve se vznikem nějakého mezinárodního konfliktu.

² Stejná práva a povinnosti platí nejen v případě ozbrojeného konfliktu, ale navíc mu přináležejí ještě další povinnosti v době míru, tedy v době, kdy se režim prosté neutrality neaplikuje.

³ Rakousko se sice označuje za neutrální stát, nicméně ve skutečnosti byla neutralita považována za podmínku nezávislosti po druhé světové válce. Podobně je na tom i Finsko, protože jeho neutralita vznikla pod vlivem finlandizace v souvislosti se smlouvou o přátelství, spolupráci a vzájemné asistenci – jedná se však o velice citlivou kapitolu finské historie a nálepka neutralizace je odmítána.

⁴ Předseda vlády Per Albin Hansson odolal tlaku veřejnosti, která volala po vyhlášení války Rusku, dostalo se Finsku značné neoficiální podpory - uvádí se, že přes Botnický záliv se do Finska dostalo víc než 9000 plně vyzbrojených a vybavených dobrovolníků a že různé veřejné i soukromé filálky vybíraly peníze na nákup munice a dalšího válečného materiálu. (Joesten, 1945 str. 325)

⁵ Vydání zákona o půjčce a pronájmu nahradilo dosavadní zákony o neutralitě USA – zákon prosazený Franklinem Delano Rooseveltem umožnil zapůjčit nebo pronajmout válečný materiál a potraviny zemím, jejichž obrana byla životně důležitá pro obranu USA – USA tedy nevstoupily do války, ale nebyly nestranné.

Pro správné pochopení tématu je třeba vysvětlit švédské pojetí neutrality, které úzce souvisí s národní tradicí a kulturními hodnotami. Teprve poté se bude práce věnovat analýze švédské zahraniční politiky, kterou v devadesátých letech výrazně ovlivnil ekonomický propad, díky němuž se členství v Evropské unii stalo předmětem diskuse.

Práce zkoumá hlavní trendy švédské zahraniční politiky a změny, ke kterým v průběhu jednotlivých let docházelo. Na základě dostupných informací bylo pro průzkum zvoleno období 1997 až 2011, tedy od podpisu Amsterodamské smlouvy až do současnosti.

Cílem práce je potvrdit hypotézu, že Švédsko je díky změnám ve vnímání konceptu neutrality plnohodnotným členem Evropské unie a nikoliv zdrženlivým Evropanem.

1. Švédské pojetí neutrality

Neutralita v právním slova smyslu⁶ ztratila na významu především po pádu Železné opony. Ačkoli se v Evropě i nadále objevují konflikty, bývají řešeny nevojenskými prostředky. Hrozba přímé války mezi státy, vůči níž by se neutrální stát mohl vymezit, tak téměř vymizela. (Goetschel, 1999 str. 122) Má tedy v dnešním světě neutralita vůbec smysl? Na tuto otázku neexistuje jednoznačná odpověď. Nicméně, i když je v současné době neutralita mnohými považována za nezajímavý koncept, stále v Evropě existuje a formuluje bezpečnostní politiku především malých států.

Švédská neutralita na rozdíl od švýcarské či rakouské neutrality není právně nijak ukotvena, ani nepoživá formálního uznání podle mezinárodního práva. Přesto je dnes mezinárodním společenstvím uznávána jako „*stálá konvenční neutralita bez mezinárodně legální základny*.“ (Adolfsson, 2001) V souvislosti se Švédskem je tedy

⁶ K právní úpravě neutrality došlo prakticky až díky haagské konferenci v roce 1907, podle níž je možné rozlišovat dvě pojetí neutrality. Jedná se o prostou válečnou neutralitu a neutralitu trvalou. Trvalou neutralitu lze dále ještě členit na uznanou a garantovanou (Potočný, 1996) Co se týče prosté válečné neutrality, neutrálem se rozumí stát, který se neúčastní konkrétní války a o neutralitě je tedy možné mluvit teprve se vznikem nějakého mezinárodního konfliktu (Potočný, 1996). Naproti tomu u trvale neutrálního státu platí nejen stejná práva a povinnosti v případě ozbrojeného konfliktu, ale navíc mu přináležejí ještě další povinnosti v době míru, tedy v době, kdy se režim prosté neutrality neaplikuje (Smysl neutrality v dnešní Evropě: příklad Rakousko, 1998). Mezi základní povinnosti neutrálního státu patří povinnost dodržovat pravidla neutrality v době války mezi jinými státy, závazek bránit svou nezávislost, zákaz brát na sebe v době míru takové závazky, které by mohly vést k zatažení do válečného konfliktu (Potočný, a další, 1992 stránky 171-175). Trvale neutrální stát je proto oprávněn udržovat armádu a stavět vojenská opevnění, ovšem pouze za účelem vlastní obrany, což úzce souvisí s tím, že neutrální má nejen právo, ale zároveň i povinnost neutralitu bránit. (Potočný, 1996)

nutné neutralitu zkoumat spíše jako politicko-bezpečnostní koncept⁷ než jako předmět mezinárodního práva. V následujícím textu tedy neutralita není vnímána právně.

Švédská neutralita úzce souvisí s národní identitou. Podle konstruktivistů je identita tím, co formuje národní zájmy – tedy cestou, kterou se země bude v mezinárodním společenství ubírat (Goetschel, 1999 str. 117). Podle obyvatel Švédska je neutralita klíčovou hodnotou, která umožnila rozvoj politiky blahobytu a tím i vysokou životní úroveň, na což poukazuje i Tepe: „*Švédská rychlá přeměna z chudého periferního státu na prosperující model ekonomiky a společnosti byla silně spojena s neutralitou. Neutralita nebyla považována jen za prostředek, který uchránil Švédsko před zatažením do války, ale rovněž za nástroj, který do budoucna zajistil švédský blahobyt.*“ (Tepe, 2007 str. 194)

Ve Švédsku požívá neutralita zvláštní obliby: „*Být Švéd, znamená být neutrální.*“ (Eliasson, 2004 str. 14) Neutralita zde není vnímána jako něco, co by zemi omezovalo, ale je spíš chápána jako dobře fungující model, který by mohl být ku prospěchu i ostatním (Wennstam, 2011). Stejně jako v ostatních západních demokraciích i ve Švédsku je důraz kladen na státní suverenitu spojenou s globální zodpovědností za dodržování lidských práv a svobod. Klíčovými hodnotami jsou mír a bezpečnost obyvatelstva.

Nicméně neustálé diskuse vedené během Studené války na téma kompatibility neutrality s členstvím v mezinárodních organizacích a s mezinárodní spoluprací způsobily, že neutralita bývá někdy vnímána jako politická bariéra (Goetschel, 1999 str. 132) a Švédsko je pak označované jako „*zdrženlivý Evropan.*“ (Gstöhl, 2002 str. 1)

2. Koncepte švédské zahraniční politiky – analýza vládních prohlášení

Obecně zahraniční politika (ZP) odpovídá na otázky, jaké zájmy se země snaží prosazovat, jakým hrozbám a příležitostem musí čelit a jaké prostředky může k prosazení vlastních zájmů použít. Výrazně se liší koncepte ZP u malých a velkých států. Jak tedy definovat švédskou zahraniční politiku?

Švédská zahraniční politika procházela v průběhu času značnými změnami, od netečného a neutrálního diváka k mnohem aktivnějšímu účastníkovi, přestože Švédsko i nadále zůstává na poli mezinárodní politiky neutrálním hráčem. Velice dobře švédskou zahraniční politiku vystihuje Thomas Wennstam: „*Dnešní švédská zahraniční politiku musí být charakterizována dvěma slovy: „kontinuita“ a „změna.“*“

⁷ Neutralita jako politicko-bezpečnostní koncept vznikala ve stejné době jako státní suverenita, tedy od konce středověku. Neutralita je výrazem suverenity a v kontextu může být chápána jako něco, co pomáhalo státům hájit vlastní zájmy. (Goetschel, 1999 str. 119)

(Wennstam, 2011 str. 1), což může působit do jisté míry značně schizofrenním dojmem.

Obecně platí, že zahraniční politika je oblastí, v níž se zájmy jednotlivých stran většinou shodují. Tato skutečnost je dána tím, že oblast zahraniční politiky je spíše než jakákoli jiná oblast oblastí dlouhodobou a tím pádem i oblastí méně náchylnou ke změnám rozložení sil mezi jednotlivými stranami. Proč je tomu tak? Jedním z důvodů je skutečnost, že je v národním zájmu trvat na již jednou komunikovaných závěrech. Dalším a pravděpodobně klíčovým důvodem pro menší angažovanost jednotlivých politických stran v zahraniční politice je bezpochyby také fakt, že zahraniční politika se těší menšímu zájmu voličů než sporná témata související bezprostředně s domácí politikou. Nižší zájem o zahraniční problematiku je způsoben nejen větší geografickou vzdáleností, ale také její vyšší komplexností a komplikovaností.

Dle průzkumu v roce 1979 sehrála zahraniční politika při rozhodování o volbě politické strany rozhodující roli u 1 % švédských voličů, v roce 1988 u 5 %. Nárůst zájmu o zahraniční politiku při rozhodování se o volbě politické strany můžeme zaznamenat až v devadesátých letech, kdy se kvůli zhoršující ekonomické situaci zvažoval vstup do Evropského společenství. V anketě z května 1990 se pro vstup do Evropského společenství vyjádřilo 59 % procent dotázaných, proti bylo pouze 21 % respondentů. Není proto divu, že Sociálnědemokratická strana, tradiční odpůrce členství v Evropském společenství, která ztrácela volební podporu, musela přehodnotit svůj názor na členství. Přestože na sklonku volebního období podala Sociálnědemokratická strana oficiální žádost o členství v Evropském společenství, rychlá změna smýšlení její pozici ve vládě nezachránila. V roce 1991 se dle stranické koncepce zahraniční politiky rozhodovalo 12 % a většinu křesel získaly strany, které byly tradičně pro plné členství v ES⁸. Nová vláda, v jejímž čele stanul v roce 1991 Bildt, pokračovala v započatém úsilí vstoupit do ES.

V jednom z prvních projevů nové vlády zaznělo, že politika neutrality neodpovídá ovzduší post-bipolární Evropy tak, jako neúčast ve vojenských aliancích (Lassinantti, 1999 str. 91). Jako hlavní problém období před vstupem se stalo přijetí Maastrichtské smlouvy⁹, která zavedla definici a implementaci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP). SZBP se stala tématem, na němž se hlavní politické strany nedokázaly shodnout.

Přístupové rozhovory mezi ES, Rakouskem, Finskem, Norskem a Švédskem započaly v únoru 1993. Už v září 1992 Bildt ve svém známém projevu prohlásil,

⁸ Strana umírněných a Křesťansko-demokratická strana (podporu zcela ztratila strana Zelených a Levice, tradiční odpůrce ES)

⁹ Maastrichtská smlouva, podepsána 7. února 1992, vstoupila v platnost 1. listopadu 1993 (Euroskop, 2005-2011).

že Švédsko by jako člen ES výrazně přispělo k větší stabilitě v severním lemu Unie, obzvláště pak v Pobaltí (Miles, 1997)¹⁰. Tomu odpovídala i orientace švédské zahraniční politiky. V době před vstupem se základním kamenem stala orientace na bývalé satelity sovětského svazu. Zemím střední a východní Evropy byla přislíbena jakákoli podpora při jejich snaze o liberalizaci ekonomického systému a demokratizaci společnosti. Pomoc při budování politického systému byla nabídnuta rovněž pobaltským státům, přičemž byl zároveň vyvíjen nátlak na stažení ruských jednotek z oblasti. Podpořen byl i zájem Litvy, Lotyšska a Estonska vstoupit do NATO¹¹ (Rathkolb, 2008 str. 138).

Vyjednávání v rámci přístupových rozhovorů však neznamenal nejtěžší bitvu, kterou bylo třeba vybojovat. Zpoždění při přijetí finální dohody, které poukázalo na nejednotnost členských zemí EU, mělo negativní dopad na veřejné mínění. Ve volbách v prosinci 1994 zaznamenala Sociálně demokratická strana značné vítězství, což dávalo naději na kladný postoj švédské společnosti v referendu ke vstupu do EU. Zda Švédové členství v referendu odhlasují či nikoliv zůstávalo do poslední chvíle nejisté.

Referendum se uskutečnilo 13. listopadu 1994. 52,27 % voličů se vyslovilo pro vstup do EU, zatímco proti bylo pouze 46,83 %. Z níže uvedené tabulky je dobře patrné, že volební účast byla vysoká, což je ovšem pro skandinávské země typické.

Lze konstatovat, že zahraniční politika není předmětem zájmu politických stran a potažmo ani parlamentních jednání, ale přesouvá se spíše do rukou vlády. Každoročně v únoru vydává švédská vláda oficiální prohlášení o zahraniční politice. V následující části budou jednotlivé zprávy¹² analyzovány a komparovány s děním v oblasti SZBP EU.

V oficiálním prohlášení o ZP z roku 1997 stojí, že švédskou zahraniční politiku je možné popsat: „*solidaritou, kooperací a zodpovědností.*“ (Regeringskansliet, 1997 str. 1) O Švédsku se hovoří jako o zastánci OSN, členu EU a silném hráči v oblasti Skandinávie, Pobaltí i v regionu Barentsova moře. Vysoká priorita je rovněž přiřazována odzbrojovacímu procesu. O členství v EU se hovoří jako o nutném vývoji globalizačního procesu s jasným ekonomickým podtextem: „*Globalizace znamená, že švédská závislost na zahraničním obchodě rapidně narůstá. ... Je švédským národním zájmem podporovat ekonomickou směnu. ... V březnu vláda chystá předložit Parlamentu zprávu shrnující obchodní politiku Švédska a Evropské unie pro 21. století.*“ (Regeringskansliet, 1997 stránky 4 - 5) Důraz je rovněž kladen na proces

¹⁰ Podobné mesianistické názory typu „máme co Evropě přinést“ je možné pozorovat i na prosazování sociálního státu.

¹¹ K Rusku vždy skeptické Švédsko v podpoře členství pobaltských států v NATO sledovalo vlastní zájmy na eliminaci ruského vlivu v oblasti.

¹² Konkrétné prohlášení vlády o ZP vydané od roku 1997 do roku 2011.

rozšíření EU, které je označeno jako: „*hnačí síla při realizaci panevropského bezpečnostního společenství*“. Za hlavní cíl je označována ochrana míru skrze ekonomickou a politickou spolupráci, tedy to, pro co byla evropská spolupráce iniciována. (Regeringskansliet, 1997 str. 5) Dle zprávy značný pokrok při upevňování demokracie, právního státu a tržního hospodářství udělaly hlavně země střední a východní Evropy. Co se týče oblasti SZPB: „*Vláda napomáhá transparentní SZBP na poli EU. Mimo jiné se snaží rozvinout kapacity EU pro konfliktní management. ... Švédsko bude také pracovat na utečenecké politice a transparentním obchodu EU se zbytkem světa.*“ (Regeringskansliet, 1997 str. 6) V prohlášení zaznívá rovněž skutečnost, že oblast severní Evropy sdílí kromě společné historie a kultury i společné hodnoty. Severská spolupráce je „*živým důkazem o možnosti spolupráce*“ (Regeringskansliet, 2002 str. 10), je součástí vládní evropské politiky a byla restrukturalizována, aby se zaměřila na oblasti, kde se společná severská rozhodnutí jeví „*jako výhodnější než národní nebo širší mezinárodní dohody.*“ (Regeringskansliet, 1997 str. 8)

Shodně s prohlášením z roku 1997 i prohlášení vlády z roku 1998 klade velký důraz na rozšiřování. Nicméně si uvědomuje skutečnost, že má-li být EU akceschopná, musí být některé instituce renovovány a některé oblasti spolupráce reformovány. Prohlášení rovněž pozitivně reaguje na Amsterodamskou smlouvu: „*Amsterodamská smlouva vytvořila předpoklady pro prohloubení spolupráce, krom jiného, posílením kapacit za účelem zabránění a zvládnutí konfliktů.*“ (Regeringskansliet, 1998 str. 3) Důraz je i nadále kladen na roli OSN ve světě a spolupráci s NATO v rámci PpP.

Podobnými oblastmi jako je rozšíření EU, spolupráce s OSN, OBSE, NATO a Ruskem se zabývá i prohlášení vlády z roku 1999. Přímou se zde však hovoří i o švédské politice neutrality: „*Švédská neúčast ve vojenských aliancích s cílem uchránit možnost neutrality v případě války v našem sousedství zůstává nezměněná. Snižuje napětí a zvyšuje bezpečnost v naší části Evropy. Sami jsme si tuto politiku zvolili a sami určujeme její obsah. Neúčast ve vojenských aliancích neznamená vyloučení. Švédsko se hmatatelně a aktivně podílí na spolupráci při prosazování míru a prevenci konfliktů at' už v Evropě nebo globálně. Vláda chce posílit evropské kapacity pro krizový management. Díky své šíři a společenství hodnot má v této oblasti EU značný potenciál. Na návrh Švédska a Finska se v Amsterodamské smlouvě definuje krizový management jako úkol pro EU.*“ (Regeringskansliet, 1999 str. 6) Dále je zmíněno, že přestože Švédsku nebezpečí invaze nehrozí, přetrvávají dlouhodobé hrozby ekonomického či environmentálního rázu.

Prohlášení vlády z roku 2000 se nese v duchu předzvěsti předsednictví Evropské radě v příštím roce, kde se Švédsko bude snažit prosazovat rozvoj severní dimenze a rozvoj preventivních kapacit Unie: „*EU nemůže nečinně přiblížet, neschopná zasáhnout, když v Evropě vypukne krize. Zkušenosti z Balkánu ukázaly, že musíme být připraveni a schopni jednat okamžitě, jakmile se krize začne v náznamech objevovat.*“ (Regeringskansliet, 2000 str. 3) Ačkoliv vláda ocenila posílení

unijních vojenských i nevojenských kapacit pro krizový management, poukázala na to, že neutralita je stále stěžejní a neměnnou hodnotou, která přispívá k stabilitě v regionu. Za stěžejní v oblasti bezpečnosti označila vláda principy mezinárodního práva a podporu OSN.

V prohlášení z roku 2001 je Evropská unie označena jako nejdůležitější nástroj pro dosažení cílů jako je ochrana svobody, důstojnosti a bezpečnosti jednotlivce; rozvíjení pozitivních dopadů globalizace a zabránění vytváření stále větších rozdílů mezi rozvojovými a vyspělými zeměmi¹³. Švédsko bylo v době předsednictví kritizováno, že je na poli SZBP málo ambiciózní¹⁴. Za ctížádostivější lze považovat pouze program summitu pořádaného v Göteborgu zaměřený na preventivní diplomacii (švédskému předsednictví Radě EU je věnována samostatná kapitola 4). Důraz byl kladen na environmentální otázky, zaměstnanost a rozšíření, které bylo označeno jako možnost „*dláždít cestu pro svobodu, demokracii a prosperitu*“, „*znovusjednotit východní a západní Evropu*“ a „*stát se ještě silnějším celosvětovým obhájcem společných hodnot*.“ (Regeringskansliet, 2001 str. 2) Rovněž azylová a imigrační politika, v níž Švédové vynikají, se stala důležitým bodem, který bude na poli EU prosazován: „*Naším cílem je Evropa otevřená světu*.“ (Regeringskansliet, 2001 str. 2) V prohlášení se vláda zavazuje k tomu, že naváže na výsledky summitu konaného v Nice a nastartuje proces vybavování Unie kapacitami, které budou sloužit prevenci konfliktu a krizovému managementu. Zároveň je podotknuto, že tyto aktivity nejsou vytvářením evropské armády: „*EU není obrannou aliancí. Není ani uzavřeným klubem. Krizový management EU je otevřený pro účast nečlenských států*.“ (Regeringskansliet, 2001 str. 6) Zdůrazněna je důležitost spolupráce s OSN. V prohlášení se hovoří o nutnosti přehodnocení platnosti definice švédské neutrality: „*Je naším cílem vytvořit obecnou shodu a širokou debatu za účelem lepšího zachycení orientace naší bezpečnostní politiky. Není naším záměrem opustit politiku neúčasti ve vojenských aliancích. Politika neúčasti ve vojenských aliancích je pro Švédsko přínosem a má silnou podporu švédských lidí*.“ (Regeringskansliet, 2001 str. 6)

Velký důraz na práci OSN a nutnost spolupráce EU s OSN klade prohlášení z roku 2002. Švédsko jako velký přispěvatel rozvojové spolupráce a asistence. V prohlášení poukazuje na nutnost, aby se i ostatní členské státy OSN zavázaly k pravidelným příspěvkům. Zpráva reaguje i na teroristické útoky z 11. září 2001 a vymezuje pozici Švédska vůči této hrozbě: „*Děsivé činy terorismu z 11. září ukázaly, jak zranitelná je otevřená společnost, a odhalily brozby, jimž jsme všichni vystaveni*.“

¹³ Zde je možné vidět určitou změnu - členství už není označováno jako „*nutný vývoj globalizačního procesu*“, jak je uvedeno v prohlášení z roku 1997, ale jako „*nástroj*“.

¹⁴ Hlavní úlohou Švédska dle prohlášení švédské vlády je: „*...vykonávat práci ve prospěch celé unie a být jejím hlasem ve světě. Naše předsednictví se zabývá řadou výzev pro Unii. Je třeba bojovat s environmentální degradací. Musí být dosaženo plné zaměstnanosti. Musí být zintenzivněn boj proti xenofobii. Spousta těchto sporných bodů se významně dotýká občanů a ukazuje na spojitost mezi domácí a zahraniční politikou*.“ (Regeringskansliet, 2001 str. 1)

To, že se Švédsko a EU musí podílet na boji proti mezinárodnímu terorismu, je zcela bez pochyb.“ (Regeringskansliet, 2002 str. 6) Podle plánu má do roku 2003 EU vybudovat vojenské kapacity o velikosti 60 000 osob a mít k dispozici rovněž 5 000 policistů, neboť zvýšené kapacity EU „*zvyšují očekávání mezinárodního společenství, že budeme pomáhat bránit vzniku konfliktů a napomáhat k jejich řešení.*“ (Regeringskansliet, 2002 str. 10) Schopnost nasadit jednotky v problémové destinaci během 30 dnů tak umožní „*přemostit mezeru mezi tím, než budou schopné dorazit síly OSN na místo.*“ (Regeringskansliet, 2002 str. 10)

Prohlášení z roku 2003 začíná vyjmenováním hrozeb pro bezpečnost¹⁵ a zároveň redefinicí bezpečnosti. Zatímco tradiční pojetí chápe bezpečnost států na základě garantovaných vojenských prostředků, v dnešním světě dochází k rozšíření konceptu bezpečnosti a bezpečnost „*musí být budována globálně a pospolu, znamenat svobodu a bezpečnost pro všechny.*“ (Regeringskansliet, 2003 str. 2) Bezpečnost je možné zajistit pouze skrze prosazování principů demokracie, respektování lidských práv, mezinárodního práva, udržitelného rozvoje, zásad otevřeného fair trade a globální spravedlnosti. Důležitý je i proces odzbrojení a prevence ozbrojených konfliktů¹⁶, dále pak rozšiřování Unie, které povede k upevnění jejího postavení jako globálního hráče, a euroatlantická spolupráce. Jeden ze závěrečných odstavců je opět věnován neutralitě: „*Švédsko se neúčastní ve vojenských aliancích. Toto je politika, která nám dobře slouží v různých fázích historie po téměř dvě století. Umožňuje nám svobodu činů. Má širokou podporu. Doboda, které dosáhla vláda se Stranou středu, křesťanskými demokraty a Stranou umírněných, znamená také širokou politickou podporu.*“¹⁷ (Regeringskansliet, 2003 str. 16) O široké podpoře politiky neúčasti ve vojenských seskupeních přesvědčil i průzkum veřejného mínění konaný v listopadu 2003. Jak je vidět z tabulky č. 6 pro SZBP se vyslovilo 48 % dotázaných, proti bylo pouze 41 %, pro společnou obranu však bylo už jen 44 % a 45 % se vyslovilo proti.

Průzkum veřejného mínění dále ukázal na zajímavý fenomén týkající se rozhodování o ZP. V tabulce č. 7 je vidět, že 56 % dotázaných se domnívá, že o zahraniční politice má být rozhodováno v koordinaci s EU, jen 39 % respondentů odpovědělo, že ZP by měla formovat pouze národní vláda.

Prohlášení z roku 2004 označuje vlnu východního rozšíření jako „*nově otočený list v historii Evropy.*“ (Regeringskansliet, 2004 str. 9) Přestože se Švédsko neúčastní žádného vojenské uskupení má zájem o „*aktivní zapojení do procesu upevňování*

¹⁵ Zmíněn je vojenský konflikt v Iráku, vývoj situace v Severní Koreji a situace mezi Indií a Pákistánem, násilí v Izraeli a Palestině, porušování lidských práv, zbraně hromadného ničení, mezinárodní terorismus aj.

¹⁶ Poukázáno je na zkušenosti z Rwandy, Balkánu a Sierra Leone.

¹⁷ Zatímco v roce 1999 je neutralita označována jako něco, co si Švédí dobrovolně zvolili, v roce 2003 je označována jako dobře fungující nástroj – v pozměněné pozici je dobře cítit posílení švédské pozice v Unii

Evropské obranné a bezpečnostní politiky“ (Regeringskansliet, 2004 str. 11). V prohlášení se přímo uvádí, že účast na EBOP není v žádném rozporu s politikou neúčasti.

Prohlášení z roku 2005 reaguje na přírodní katastrofu v podobě tsunami, jež zasáhla státy Indického oceánu v roce 2004. Dle prohlášení jsou přírodní katastrofy jedním z hlavních důvodů, proč je potřeba vytvářet civilní jednotky rychlého nasazení, které budou zahrnovat záchranné jednotky, lékařský personál, evakuační týmy, administrátory a policejní jednotky (Regeringskansliet, 2005 str. 10). Členství v EU, stejně tak jako v dalších organizacích, je zhodnoceno jako *„dodatečný prostředek pro prosazování aktivní zahraniční politiky a rozvíjení dlouholeté tradice v oblasti mediace a rezoluce konfliktu.* (Regeringskansliet, 2005 str. 11)“

V roce 2006 byla účast na SZBP označena jako příležitost pro *„rozšíření sebe samých.“* (Regeringskansliet, 2006 str. 5) Za výhodu lze dle švédského názoru považovat nejen prosazování míru EU, které přispívá k omezení vzniku nových hrozeb, ale také skutečnost, že: *„Přispívám k opatření bezpečnostní politiky EU, posilujeme rovněž naši bezpečnost.“* (Regeringskansliet, 2006 str. 5)

V prohlášení z roku 2007 označuje Švédsko svou roli při prosazování EU jako globálního aktéra za *„proaktivní“* (Regeringskansliet, 2007 str. 16). Důraz je kladen na podporu rozšiřování unie, neboť každé rozšíření *„dělá Unii silnějším nástrojem pro prosazování míru, svobody a demokracie a to nejen v Evropě, ale i globálně.“* (Regeringskansliet, 2007 str. 3) Vláda v prohlášení rovněž uvítala snahy německého předsednictví o znovuotevření diskuse o potřebě nové smlouvy.

Prohlášení z roku 2008 reaguje na Lisabonskou smlouvu, která *„znamená pro EU šanci fungovat jako stále silnější globální hráč, a to i v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky.“* (Regeringskansliet, 2008 str. 4) Přestože se poukazuje na neúčast země ve vojenských aliancích, je podotknuto, že Švédsko by nemohlo zůstat *„netečné“* (Regeringskansliet, 2008 str. 5) v případě, když by některý z členských států nebo ze států severovýchodních musel čelit přírodní katastrofě či útoku. Důraz je kladen na další rozšiřování EU: *„Rozdělená Evropa je oslabená Evropa.“* (Regeringskansliet, 2008 str. 17)

Jako předsednická země se Švédsko v prohlášení z roku 2009 zavazuje dále rozvíjet SZBP, jež se až do současné doby ukázala jako velice úspěšná oblast spolupráce. Důraz je opět kladen na rozšiřování EU, neboť to dodává EU potřebnou věrohodnost a respekt ve světě. (Regeringskansliet, 2009 stránky 2 - 11) Za jeden z možných cílů předsednictví je označena implementace Lisabonské smlouvy, která umožní EU celosvětově jednat jednotněji a prosazovat své zájmy větší silou než tomu bylo doposud.

V prohlášení z roku 2010 se o švédském předsednictví hovoří jako o pokračování „*prosazování silnějšího postavení Švédska v Evropě a Evropy ve světě.*“ (Regeringskansliet, 2010 str. 2) Na Lisabonskou smlouvu je nahlíženo jako na „*důležitý krok směrem k upevnování pozice EU jako globálního bráče propojováním její politické váhy s ekonomickou silou.*“ (Regeringskansliet, 2010 str. 2) Díky této úpravě primárního práva dojde k užšímu začlenění švédské ZP do SZBP, což pro Švédsko bude znamenat větší možnost pracovat pro svobodu, mír a urovnávání sporů ve světě (Regeringskansliet, 2010 str. 14).

Letošní prohlášení přichází s upozorněním, že „*Evropa nekončí na vnějších hranicích EU.*“ (Regeringskansliet, 2011 str. 5) Zajímavé je konstatování, že: „*Evropská zahraniční politika je naší zahraniční politikou.*“ (Regeringskansliet, 2011 str. 2), neboť tím dochází k jasnému oddělení společné zahraniční politiky od bezpečnostní politiky. O bezpečnosti se hovoří pouze jako o „*podílu na sdílené zodpovědnosti vyplývající z členství v EU*“ (Regeringskansliet, 2011 str. 4).

Z vládních prohlášení je možné pozorovat určitou kontinuitu při prosazování témat jako je rozšiřování EU, posilování kapacit pro krizový management či prevence konfliktu. Švédsko se v rámci těchto oblastí snaží poukazovat na svůj proaktivní přístup k SZBP a vyhýbat se tak nařčení, že prosazuje politiku „*poškej a uvidíš*“ (Adolfsson, 2001 str. 38). Posilování SZBP hodnotí jako výsledek rozšiřujícího se konceptu bezpečnosti, který v současné době nezahrnuje pouze vojenské hrozby, ale i hrozby ekonomického a environmentálního rázu či terorismus. Skandinávské země, obzvláště pak Švédsko, patří při hledání nástrojů proti novým bezpečnostním hrozbám mezi hlavní zastávce soft power. V souvislosti se zapojováním Švédska na poli SZBP pak často zaznívají pojmy jako solidarita, kooperace a zodpovědnost. Důraz je kladen na větší spolupráci s OSN, OBSE a NATO. Odstup Švédsko zachovává k uplatňování federálních principů (Bailes, a další, 2006 str. 79).

Závěr

V případě Švédska, jehož neutralita nestojí na stejných principech jako neutralita Švýcarska, právní definice neutrality neplatí. Švédská neutralita je vnímána spíše jako politicko-bezpečnostní koncept úzce související s národní identitou, který prošel dlouhým historickým vývojem.

Přestože vstup do Evropské unie neprovázely bujaré oslavy a první roky členství působily značně rozporuplně, švédská strana od počátku projevovala snahu stát se plnohodnotným členem. Tuto skutečnost je možné dobře pozorovat na postoji k Společné zahraniční a bezpečnostní politice, jež byla označována jako integrální součást zahraniční politiky Švédska, a později i na postoji k Evropské bezpečnostní a obranné politice. Obě tyto oblasti byly od počátku vnímány jako nástroje k prosazení se v rámci mezinárodního společenství, přičemž neúčast na

jejich tvorbě by znamenala řadu negativních dopadů pro zemi jako takovou. Prohlášení švédské zahraniční politiky byla formulována stále víc tak, aby poukazovala na důležitost SZBP a SBOP pro efektivnější vystupování EU jako celku.

Koncept neutrality byl opatrně přehodnocován, ale na druhou stranu byl i nadále vyzdvihován fakt, že EU není obrannou aliancí či uzavřeným klubem, a tudíž ani nemůže být v rozporu s tímto konceptem. Zdůrazňována byla skutečnost, že EU funguje na základě principů stanovených OSN a přispívá tak k budování globální bezpečnosti. Na základě myšlenky, že pouze silná Unie může být vlivným aktérem, prosazovalo Švédsko v rámci SZBP další rozšiřování.

Závěrem je tedy možné konstatovat, že neutralita ve švédském pojetí je velice dynamický koncept, který je možné přizpůsobovat v závislosti na čase i okolnostech. Bouřlivé proměny švédské neutrality v průběhu celého 20. i počátku 21. století jsou toho důkazem. Na základě toho lze předpokládat, že bude i nadále docházet k dalšímu vývoji ve vnímání neutrality a švédské členství v Evropské unii nebude prosazováním politiky neutrality ani do budoucna nijak ohrožovat proces zefektivňování unijních politik.

Seznam literatury

ADOLFSSON, PETER V. (2001): *Swedish Neutrality - Still Valid?* Kansas : School of Advanced Military Studies. United States Army Command and General Staff College, 2001. <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA390756&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>.

BAILES, ALYSON J. K., HEROLF, GUNILLA A SUNDELIUS, B. (2006): *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. místo neznámé : Oxford University Press, 2006. 978-0-19-929084-0 .

ELIASSON, J. (2004): *Traditions, Identity and Security: the Legacy of Neutrality in Finnish and Swedish Security policies in Light of European Integration*. [European Integration online Papers (EIoP)] Syracuse : Syracuse University, 2004. <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-006.pdf>.

GOETSCHHEL, L. (1999): *Neutrality, a Really Dead Concept?* [Cooperation and Conflict] 1999. <http://cac.sagepub.com/content/34/2/115.short?rss=1&ssource=mfc>.

GSTÖHL, S. (2002): *Reluctant Europeans. Norway, Sweden and Switzerland in the Process of Integration*. Boulder : CO. Publication, 2002. <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=105513582>.

LASSINANTTI, G. (1999): *Small States and Alliances - A Swedish Perspective*. Vienna : Austrian Institute for International Affairs. Bureau for Military Scientific Studies and Institute for Political Science of the University of Vienna, 1999. http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/05_small_states_10.pdf.

MILES, L. (1997): *Sweden and European Integration*. místo neznámé : Ashgate, 1997. 1 85521 629 9.

RATHKOLB, O. (2008): *Sweden – Austria: Two Roads to Neutrality and a Modern Welfare State*. Wien : LIT, 2008.

REGERINGSKANSLIET (1997): *Foreign Policy Statements*. Stockholm : Government Offices of Sweden, 1997. <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/89/85/79cdaded.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2002): *Foreign Policy Statements*. Stockholm :, 2002. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/07/02/30/d86a5e1c.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (1998). *Foreign Policy Statements*. Stockholm : Government Offices of Sweden, 1998. <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/02/30/da095403.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (1999): *Foreign Policy Statements*. Stockholm : Government Offices of Sweden, 1999. <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/02/30/4927d21f.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2000): *Foreign Policy Statements*. Stockholm : Government Offices of Sweden, 2000. <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/02/30/af5cf8ec.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2001): *Foreign Policy Statements*. Stockholm : Government Offices of Sweden, 2001. <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/02/30/06a8da7b.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2003): *Foreign Policy Statements*. Stockholm :
Government Offices of Sweden, 2003.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/89/85/89d8fe99.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2004): *Foreign Policy Statements*. Stockholm :
Government Offices of Sweden, 2004.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/02/30/13aaf50b.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2005): *Foreign Policy Statements*. Stockholm :
Government Offices of Sweden, 2005.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/89/85/01af5d57.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2006): *Foreign Policy Statements*. Stockholm :
Government Offices of Sweden, 2006.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/89/85/bf73aaf5.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2007): *Foreign Policy Statements*. Stockholm :
Government Offices of Sweden, 2007.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/89/85/72b87b97.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2008): *Foreign Policy Statements*. Stockholm :
Government Offices of Sweden, 2008.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/89/85/0623d29c.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2009): *Foreign Policy Statements*. Stockholm :
Government Offices of Sweden, 2009.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/12/07/57/6af6d6b7.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2010): *Foreign Policy Statements*. Stockholm :
Government Offices of Sweden, 2010.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/13/97/31/215449c0.pdf>.

GOVERNMENT OFFICES OF SWEDEN (2011): *Foreign Policy Statements*. Stockholm :
Government Offices of Sweden, 2011.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/16/11/48/dc78c337.pdf>.

TEPE, FULYA E. (2007): *Swedish Neutrality and its Abandonment*. [Bahar] Istanbul : Istanbul
Ticaret Universitesi Sosyl Bilimler Dergisi, 2007.
<http://www.iticu.edu.tr/Kutuphane/dergi/s11/M00167.pdf>.

WENNSTAM, T. (2011): *A Swedish Perspective on World Politics*. Karlstad : Karlstads Universitet,
2011. <http://www.kau.se/swedish-perspective-on-world-politics>.